

SON ARAŞTIRMALAR IŞIĞINDA ELAİA ANTİK KENTİ VE SERAMİK ÜRETİMİ

Güler ATEŞ¹

Öz

Pergamon kazı başkanlığı tarafından 2006 ile 2011 yılları arasında Elaia'da gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında kullanılan yöntemlerden biri de, kent alanının mümkün olduğunca eşit bir şekilde taranmasını amaçlayan intensif seramik yüzey araştırmasıydı.² Bu araştırma esnasında yüzeyde sıklıkla pişme hatalı seramik parçalarına ve çömlekçi atıklarına rastlanmıştır. Özellikle Elaia akropolünün bulunduğu tepenin kuzeyinde yoğunlaşan bu parçaların çoğu geniş ağızlı ve derin mutfak kaselerine aittir. Kapların form yelpazesi sınırlı olmakla beraber, ağız kısımlarında görülen bezemeler çeşitlilik gösterir. Parçalar arasında seçilen çok sayıda numune, arkeometrik yöntemlerle laboratuvarlarda incelenmiş ve sonuçta bu kapların Elaia'da üretildikleri anlaşılmıştır.

Yüzey araştırması kapsamında kullanılan yöntemlerden bir diğeri olan jeofizik ölçümler sonucunda, toprak altında çok sayıda seramik fırınının varlığı da tespit edilmiştir. Fırınların bulunduğu alanın, yukarıda sözü edilen mutfak kaselerinin en yoğun şekilde yüzeyde görüldüğü, akropolün kuzeyindeki alana denk gelmesi, bu kapların pişirildiği seramik fırınlarının burada lokalize edilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Elaia'da yalnızca mutfak kaplarına değil, aynı zamanda daha ince seramik gruplarına ait pişme hatalı örnekler de rastlanmıştır. Bir çoğunda yapılan arkeometrik incelemelerden elde edilen sonuçlar, Elaia'da en azından Hellenistik dönemden itibaren, geç Roma dönemine kadar süren bir seramik üretim geleneğinin varlığını ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Elaia, Pergamon, antik seramik üretimi, Roma dönemi mutfak kapları

¹ Yrd. Doç. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Şehit İlhan Varank Yerleşkesi, 45140 MANİSA/TR E-Posta: guler.ates@cbu.edu.tr

² Elaia'daki intensif seramik yüzey araştırması yazar tarafından gerçekleştirilmiştir.

**THE ANCIENT POLIS ELAIA AND LOCAL POTTERY PRODUCTION IN
LIGHT OF THE LATEST RESEARCH**

Abstract

Within the scope of an archaeological survey conducted by the Pergamon excavation from 2006 to 2011 in Elaia, an intensive ceramic survey was undertaken covering most of the urban area. During this survey, misfired pieces of ceramic and other pottery waste were found. These findings were concentrated in the northern part of the acropolis of Elaia and are important evidence of the local production of amphoras, jars and kitchen bowls. These latter were made of coarse pottery in a limited number of shapes and with carelessly decorated rims of quite varied forms. In several cases, archaeometric analyses revealed that these bowls were locally manufactured, hence confirming for the first time a local pottery production in Elaia.

Furthermore, the geophysical survey conducted in the area hinted towards the existence of a number of kilns in the plain. According to archaeometric analyses, the aforesaid coarse pottery dating back to different time periods are concentrated in the north of the acropolis of Elaia, and this provides evidence for the localization of those kilns where these potteries were baked.

The survey demonstrates that Elaia is home not only to coarse ware but also to a sample of much thinner and misfired pieces of pottery. These results prove the long-standing tradition of a local pottery production in Elaia from the Late Hellenistic to the Late Roman Imperial Period.

Keywords: *Elaia, Pergamon, ancient pottery production, Roman coarse ware*

1. Giriş

Elaia antik kenti, İzmir İli, Bergama İlçesi'nin 26 km güneybatısında, Çandarlı Körfezi kıyısında, kalıntıları bugünkü Zeytindağ-Kazıkbağları mevkiinde uzanan eski bir Aiol liman kentidir. Kent, batısındaki Kaikos (Bakırçay) Nehri'nin Ege Denizi'ne karıştığı deltası ile kuzey ve doğu tarafında uzanan dağ silsileleri arasına konumlanmıştır (Harita 1). Kent alanı genelde düzlüktür; yalnızca kuzey kesiminde kentin akropolü olduğu anlaşılan alçak ve yayvan bir tepe göze çarpar. 40 hektarlık bir alana yayılmış olan Elaia, bu boyutlarıyla Hellenistik dönemde Attalos Hanedanı'nın

krallık başkenti olan Pergamon'un yakın çevresindeki en önemli yerleşmeyi oluşturur.

Resim 1. Harita. Elaia'nın Çandarlı Körfezi'ndeki konumu

Bölge genel olarak arkeolojik açıdan görece iyi araştırılmış olmasına rağmen, ilk sistemli bilimsel çalışmaların başladığı 2006 yılına kadar Elaia kenti gizemini korumaktaydı.³ Bilimsel araştırmaların bu kadar geç başlamasının en önemli nedeni, bugün kent yüzeyinde çok az kalıntının yer alıyor olmasıdır. Gerek sur duvarlarından, gerekse bir zamanların görkemli liman yapılarından günümüze çok az miktarda mimari malzeme korunagelmmiştir; öyle ki, burasının arkeolojik bir alan olduğuna işaret eden yüzeydeki tek malzeme, bol miktarda görülen seramik parçalarıdır. Mimari yapılardaki bu büyük tahribatın nedeni, kalıntılara ait taşların geçtiğimiz yüzyıllardan itibaren, hem yakın çevrede hem de denizden taşınması kolay olduğu için uzaklara götürülerek tekrar kullanılmış olmasıdır.⁴ Bugün Elaia'nın güneyinde yer alan Kazıkbağları Köyü'ne ait zeytinlikler kent alanına tamamen yayılmış durumdadır ve

³ Pergamon kazı başkanı F. Pirson yönetiminde 2006 ile 2011 yılları arasında gerçekleştirilen Elaia yüzey araştırmasına, bir çok ülkeden ve farklı disiplinlerden araştırmacılar katılmıştır. Araştırmanın genel raporları için bkz. Pirson 2007; Pirson 2008; Pirson 2009; Pirson 2010; Pirson 2011. Bu makalede kullanılan tüm görseller Alman Arkeoloji Enstitüsü Pergamon kazı arşivine aittir; izin için F. Pirson'a teşekkürü bir borç bilirim.

⁴ Bkz. Pirson ve Diğerleri 2015: 28 (Stadtgebiet).

buralarda yoğun tarım faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Tüm bu olumsuz koşullar nedeniyle mimari kalıntıları hemen hemen tamamen yok olan Elaia antik kenti, 2006 yılına kadar araştırmacıların fazla ilgisini çekmemiştir.

2. Yazılı Kaynaklarda Elaia

Yazılı kaynaklar MÖ 5. yüzyıldan itibaren Elaia kentinin buradaki varlığından söz etmektedirler. Ancak Pergamon'un liman kentine dönüşmesinden sonra, MÖ 3./2. yüzyıldan itibaren, Elaia hakkındaki yazılı kaynakların sayısında büyük bir artış görülür ve önemli bir ticaret ve savaş limanı olarak Pergamon'un hizmetinde bir kent olarak nitelendirilir.⁵

Elaia'nın kuruluş efsanesini aktaran Strabon'a (MÖ 63–MS 23) göre, kent Troia Savaşı'nda Atinalıların ortak komutanı olan Menestheus tarafından kurulmuştur.⁶ Kuruluş efsanesinde Helen etkisinin vurgulanmış olmasına ve buradaki Aiol nüfusunun varlığına rağmen, Elaia'nın eski bir Anadolu yerleşmesi olduğuna dair güçlü izler mevcuttur. Bunlardan en önemlisi kentin adıdır: Zeytin anlamına gelen 'Elaia' isminin kökeni hakkında yapılan onomastik araştırmalara göre, bu isim Luwi kökenli 'Dainis' kelimesinin Aiol diline çevrilmiş halidir; 'Dainis' ya da 'Tainin' kelimesi (zeytin) yağla ilgili, yağlı anlamına gelen Luwice bir sıfattır.⁷ Roma döneminde yaşamış antik yazarlardan Pausanias (MS 2. yy) kentin mitolojik köklerine dair başka bir hikayeyi aktarmaktadır: Bu hikayeye göre, Troia Savaşı'nda kahraman Telephos'la birlikte şehit düşen Elialı Polykneikes oğlu Tharsandros'un anısına kent halkı mezarı başında onu anarak, "gökyüzü altında, Agorada O'na bir taş" adanmışlardır.⁸

Efsaneler dışında Elaia hakkındaki ilk somut bilgi, MÖ 454–425 yılları arasında Attika-Delos Deniz Birliği'ne vergi ödeyen kentler arasında isminin geçmesidir.⁹ Pergamon'un liman kentine dönüşmeye başladığı MÖ 3. yüzyılın sonu / 2. yüzyılın başından itibaren, bu işlevi çerçevesinde kentin ismi sıkça yazılı kaynaklarda

⁵ Pirson ve Diğerleri 2015: 24-26.

⁶ Strabon 13, 3, 5.

⁷ Gusmani 1986: 162.

⁸ Pausanias 9, 5, 14.

⁹ Elaia'nın her yıl ne kadar vergi ödediğine dair bkz., Boyana 2006: 31; ayrıca Pirson 2004: 201, dipnot 18.

geçmeye başlar.¹⁰ Olasılıkla Pergamon Krallığı'nın kurucusu Philetairos (MÖ yaklaşık 343-263) zamanında krallık topraklarına dahil edilen Elaia, Pergamon'un askeri ve ticari işlerinin yürütüldüğü bir merkez kimliğine kral I. Eumenes döneminde (MÖ 263-241) kavuşmaya başlamıştır; bu dönemde Elaia'nın Pergamon donanmasının konuşlandığı yer olarak da adı geçmektedir.¹¹ Nitekim kentin yer aldığı doğal limanın boyutları, böylesi güçlü bir donanmayı barındıracak büyüklüktedir (Resim 2).

Resim 2. Elaia Körfezi'nin doğudan genel görünümü.

3. İlk Araştırmalar

MS 6./7. yüzyıllardan itibaren terkedilmiş ve bu tarihten sonra yavaş yavaş belleklerden silinmiş olan Elaia kenti,¹² diğer bir çok antik kentte olduğu gibi, 19. yüzyıl Avrupalı seyyahların gezi notlarında yer almasıyla modern araştırmacıların ilgisini çekmeye başlar. Böylelikle erken Bizans döneminden sonra başlayan uzun süreli sessizlik, 1825 yılında buraya gelen seyyah A. Prokesch'in

¹⁰ Strabon 13, 3, 5; Pergamon'un bir krallık başkenti olmasına rağmen kıydan uzak olmasının dezavantajları ve bir limana ihtiyaç duyması sonucunda Elaia'yı kendi limanına dönüştürmesi süreci hakkında bkz. Pirson 2004: 197-199.

¹¹ Pirson 2004: 201-204.

¹² Yüzey araştırmasının önemli sonuçlarından biri de Elaia kentinin MS 6./7. yüzyıllarda terkedildiğinin tespit edilmiş olmasıdır. Bu sonuç özellikle seramik buluntularında net bir şekilde görülmektedir. Bkz. aşağıda 'Sonuç' kısmı.

anlattıklarıyla son bulur.¹³ Prokesch, isminin gerçekten Elaia olduğundan emin olmadan, Kazıkbağları mevkiindeki bu harabeye uğrar ve yüzeyde gördüğü sütunları, mezarları, tümülüsleri, yazıt parçalarını ve birtakım duvar kalıntılarını anlatır. Daha sonra 1889 yılında Pergamon ve çevresinin haritasını çıkarmak üzere görevlendirilen W. von Diest, uğradığı Elaia kalıntılarını detaylı bir şekilde kitabında tarif eder ve hazırladığı haritaya kentin ismini işaretler.¹⁴ Ancak Kazıkbağları'ndaki bu harabenin gerçekten de antik kaynaklarda bahsedilen Elaia kenti olup olmadığı, o güne kadar henüz bilimsel olarak ısıpatlanabilmiş değildir. İlk olarak 1964 yılında buraya gelen G. Bean'in bir köylünün tarlasında bulup kendisine gösterdiği bir yazıtı okumasıyla bu harabenin Elaia olduğu kesinlik kazanır.¹⁵ Bu yazıt ne yazık ki bugün kayıptır.¹⁶ Bean'ın görüp mulajını aldığı ve daha sonra makalesinde detaylı olarak yayınladığı yazıt Hellenistik döneme aittir ve tipik bir Aiol kentine işaret ederek Stategos'ların en yüksek memur olarak zikredildiği, Elaia halkına hitaben yazılmış bir metni içermektedir.¹⁷

Kent yüzeyinde görülen seramik parçaları, 2006 yılında sistemli araştırmalar başlamadan önce de araştırmacıların ilgisini çekmeyi başarmıştır: 1968 yılında J. Mellaart bir makalesinde Elaia'da bulunmuş bir Miken seramik parçasına dikkati çeker, ancak kesin buluntu yeri ve parça hakkında detaylı bilgi vermez.¹⁸ Daha sonra Kazıkbağları'nda bir temel kazısı esnasında bulunarak İstanbul Arkeoloji Müzesi'ne teslim edilen ve A. Pasinli tarafından yayınlanan, MÖ 7. yüzyılın ikinci yarısından kabartmalı bir Pithos, ender rastlanan bir buluntu olması sebebiyle, Elaia seramiklerinin kronolojisi ve niteliği hakkında ilk ipuçlarını vermesi bakımından önemlidir.¹⁹

¹³ Prokesch 1837: 331.

¹⁴ Diest 1889: 30-32.

¹⁵ Bean 1965: 585-588, Nr. I.

¹⁶ 2006-2011 yılları arasındaki yüzey araştırmasında bu yazıtı yeniden bulabilmek umuduyla yapılan tüm aramalar sonuçsuz kalmıştır.

¹⁷ Bean 1965: 585-588, satır 3: **ho dêmos ho Elaîtôn.**

¹⁸ Mellaart 1968: 88; aynı parça daha sonra şu yayınlarda da zikredilmiştir: Simpson ve Lazenby 1973: 175; Schachermeyer 1976, 194; Mee 1978, 127; French 1973; Özgünel 1996: 2; Niemeier 2007: 54-56.

¹⁹ Tüm durumda ele geçirilen Pithos için bkz. Pasinli 1976.

4. 2006-2011 Yılları Arasındaki Yüzey Araştırması ve Sonuçları²⁰

Elaia'daki ilk sistemli bilimsel çalışmaları oluşturan 2006-2011 yılları arasındaki yüzey araştırması, Pergamon kazı başkanlığı tarafından uzun soluklu bir proje olarak planlanmış ve gerçeleştirilmiştir. Farklı araştırma yöntemlerinin bir arada kullanıldığı yüzey araştırmasının asıl amacı, Elaia ile liman kenti olarak bağlı olduğu krallık başkenti Pergamon arasındaki ilişkilerin ve karşılıklı ne tür bir etkileşimin yaşanmış olduğunun araştırılmasıdır.²¹ Kent yüzeyinin arkeolojik, topoğrafik ve mimari yöntemlerle araştırılması dışında, jeofizik ve jeoarkeoloji gibi farklı disiplinlerin yöntemlerinden de yararlanılmıştır. Yüzey araştırmasında, kentteki kalıntıların azlığı nedeniyle, şu yol izlenmiştir: Yüzeyde hem mimari kalıntıları hem de seramik parçalarını kapsayan intensif bir yüzey araştırması yapılmış, ayrıca gerekli görölen alanlarda jeofizik taramalar gerçeleştirilmiştir. Jeoarkeolojik araştırmalar ise limanın karasallaşması sürecini açığa çıkarmak için kıyılarda ve sığ suda yoğunlaştırılmıştır. Jeoarkeolojik araştırmaların amacı, deniz seviyesinin alçalmasının insan hayatını ne ölçüde etkilediği sorusunu cevaplamaktır. Sayılan bu yöntemlerin yanısıra, jeodezi uzmanları tarafından hem kent alanını hem de çevresini kapsayan arazinin topoğrafik yapısının ölçölmesi ve haritalara işlenmesi gibi klasik yöntemler de kullanılmıştır.²²

Altı yıllık araştırmanın sonunda jeoarkeolojik çalışmalarla, liman bölgesinde MÖ 4./3. yüzyıllardan itibaren insan faktörünün (antropogen) görölmeye başlandığı, yani Elaia körfezinin bir liman olarak kullanılmaya başlandığı anlaşılmıştır.²³ Olasılıkla depremler sonucu zeminin çökmesiyle limanda su altında kalmış duvarların varlığı tespit edilmiştir. Zamanla gelen alüvyonların körfezi doldurmasıyla Elaia'nın artık bir liman kenti olmaktan çıktığı, MS 7. yüzyıldan itibaren çevre üzerindeki insan faktörünün azalmaya başladığı anlaşılmıştır. Kent çevresindeki alanların tarımsal amaçlı

²⁰ Yüzey araştırmasına katılan araştırmacıların tümü, kullandıkları yöntemler ve sonuçları, seramik çalışmaları da dahil olmak üzere, kısa bir önrapor halinde ortak olarak yayınlamışlardır, bkz. Pirson ve Diğerleri. 2015; tüm araştırmaların detaylı sonuçları, yine çok yazarlı bir kitap halinde, Altertümer von Pergamon serisinde basılmak üzere yayına hazırlanmaktadır.

²¹ Pirson 2007: 47-48.

²² Pirson ve Diğerleri 2015: 28-29, Methoden.

²³ Jeoarkeolojik çalışmalar için bkz. Pirson ve Diğerleri 2015: 26-28, Umweltgeschichte der Bucht von Elaia.

olarak ne şekilde ve hangi yoğunlukta kullanıldığı, hangi ürünlerin üretildikleri tespit edilebilmiştir.

Yüzeyin farklı yöntemlerle araştırılmasıyla, kentin yaşam alanlarına bölündüğüne dair veriler elde edilmiştir.²⁴ Jeodezi ekibi tarafından kentin topoğrafik yapısı ve yüzey deformasyonu tespit edilmiş ve çeşitli haritaları çıkarılmıştır. Yerleşmenin kalıntılarla birlikte yüzey yapısını da kapsayan üç boyutlu dijital bir modeli de oluşturulmuştur.²⁵ Kent alanındaki sur duvarlarının güzergahı, konutların bulunduğu mesken alanları, diateichisma doğrultusu, mimari parçalar, taş yığınları, mezarların ve nekropollerin yerleri tespit edilmiş ve belgelenmiştir. Kent dışındaki alanların da kullanımı ve yakın çevredeki kalıntılar, çiftlikler, mezarlar, tümülüsler tespit edilerek belgelenmiştir.²⁶ Yüzey araştırmasının bitiminde, oluşturulan kent ve çevresine ait detaylı haritalara, kullanılan tüm yöntemlerin sonuçları değerlendirilerek işlenmiştir.²⁷ Kullanılan farklı yöntemlerin sonuçları yoğunlukla birbirini desteklemiş ve Elaia'nın kabaca Erken Tunç Devri'nden itibaren, akropol tepesi deniz kenarında yer alan küçük bir liman kenti olarak hayatına başladığı, özellikle Hellenistik dönemde önem kazanarak genişlediği tespit edilmiştir. Bu dönemde kentin yeniden şekillendiği ve hem askeri hem de ticaret limanı olarak öne çıktığı anlaşılmıştır. Elaia'nın Roma döneminde de önemini koruduğu, ancak geç Roma döneminde körfezin yavaş yavaş dolmasıyla limanın işlevini yitirdiği ve kentin MS 6./7. yüzyıllarda terkedildiği anlaşılmıştır.²⁸

4.1. İntensif Seramik Yüzey Araştırmasında Kullanılan Yöntem ve Sonuçlar

Elaia yüzey araştırmaları kapsamında yürütülen seramik yüzey araştırmasının amacı, arazi yüzeyini mümkün olduğunca eşit bir şekilde taramaktır. Bu nedenle tüm kent alanı öncelikle 10x10 metrelik plankarelere ayrılmış ve her bir plankare kendi içinde 5x5 metrelik dört küçük plankareye bölünmüştür. Bu dört küçük parçadan, büyük plankareyi en iyi şekilde temsil eden biri seçilip, burada yüzeyde görülen ve en az bir elin baş parmağı büyüklüğünde

²⁴ Kent alanının kullanımına dair bkz. Pirson ve Diğerleri 2015: 28-31, Das Stadtgebiet.

²⁵ Jeodezi çalışmaları için bkz. Pirson 2009: 183, Abb. 50.

²⁶ Pirson ve Diğerleri 2015: 35-36, Umland.

²⁷ Pirson ve Diğerleri 2015: 4-48, Abb. 1. 2.

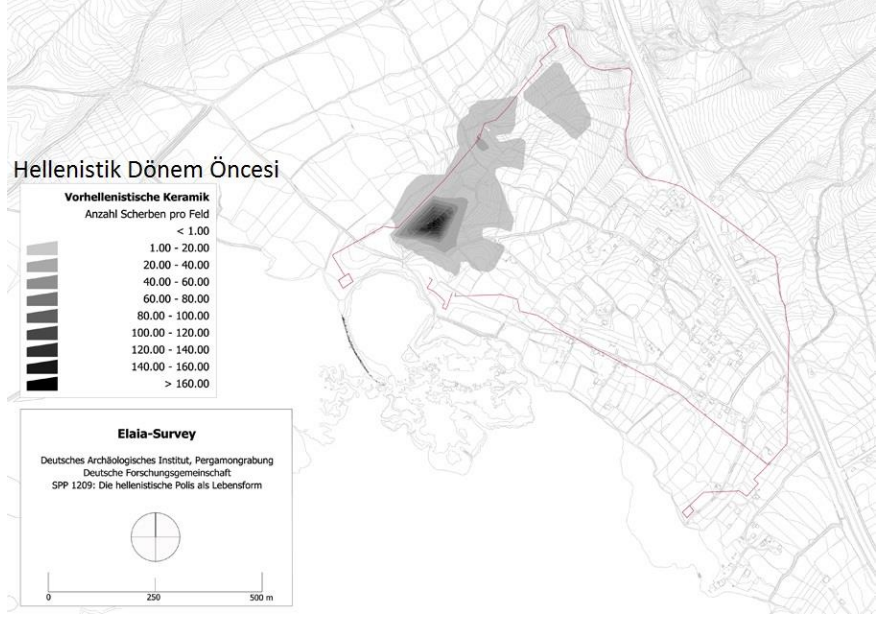
²⁸ Pirson ve Diğerleri 2015: 38-41.

olan tüm parçalar istatistiğe alınmış (parçanın niteliği, kabın neresine ait olduğu, yüzey işçiliği, işlevi, tarihlenmesi vs.), daha sonra istatistik sonuçları büyük plankereye taşınmış ve bu işlem tüm kent alanında tekrarlanmıştır. İncelenen seramikler daha sonra tekrar arazi yüzeyine dağıtılmıştır. Bu intensif araştırma sonucunda elde edilen bulgular veri tabanına yüklenmiş ve CBS²⁹ yardımıyla istatistik sonuçlarını yansıtan haritalar oluşturulmuştur. İntensif seramik yüzey araştırmasına paralel olarak, yüzeyde görülenler içinde tarihlenebilen, profil veren, bezemeye sahip, kısacası önemli tüm parçalar, mümkün olduğunca farklı gruplardan olmak üzere, ayrı bir şekilde toplanmış ve yayınlanmak üzere detaylı bir şekilde belgelenerek incelenmiştir. Bu esnada kaçak kazı çukurlarında, kurtarma kazılarında ve moloz yığınlarındaki seramik parçaları ayrı değerlendirilmiştir. Seramiklerin yanısıra terrakotta parçaları, sikkeler, toprak ve metal curuflar, pişmiş toprak borular, kiremit parçaları ve cam malzeme de ayrıca istatistiğe alınmıştır.

Bu yöntemle elde edilen sonuçlara göre, belgelenen seramik parçalarının kronolojisi şu şekildedir: En erken malzeme MÖ 3. bine (Erken Tunç Çağı), en geç malzeme ise geç Roma / erken Bizans dönemine (MS 6./7. yüzyıllar) aittir.³⁰ Yüzeyin plankarelere ayrılarak incelenmesi ve elde edilen CBS haritalarına göre, seramik parçalarının yüzeye dağılımının kronolojisi belirlenmiş, Tunç Çağı ve Klasik dönem öncesine ait tüm parçaların kentin akropolünün bulunduğu tepede ve tepenin eteklerinde yoğunlaştığı görölmüştür (Resim 3a).

²⁹ CBS (Coğrafi Bilgi Sistemi), toplanan verilerin değerlendirilerek haritalarda yansıtılmasına olanak sağlayan yazılım sistemi.

³⁰ Pirson ve Diğerleri 2015: 37.

Resim 3a. Hellenistik dönem öncesine ait seramik parçalarının kent alanındaki dağılımını gösteren CBS haritası

Klasik dönem öncesi seramik parçaları çoğunlukla yerel Aioli Gri seramik grubuna aittir;³¹ ancak az da olsa boyalı Yunan seramik örneklerine de rastlanmıştır.³² Aioli gri seramiği açık ara ile Elaiia'nın baskın erken dönem malzemesidir. Klasik döneme ait parçalar kent akropolünde ve kuzey yamacındaki alanda yoğunlaşmaktadır. Seramik çalışmalarına paralel olarak yürütülen arkeometrik incelemeler sonucunda, Elaiia'da ele geçirilen ve aralarında kandillerin de bulunduğu siyah firnisli klasik dönem seramik parçalarının bazılarının Attika'dan ithal edildiği anlaşılmıştır.³³

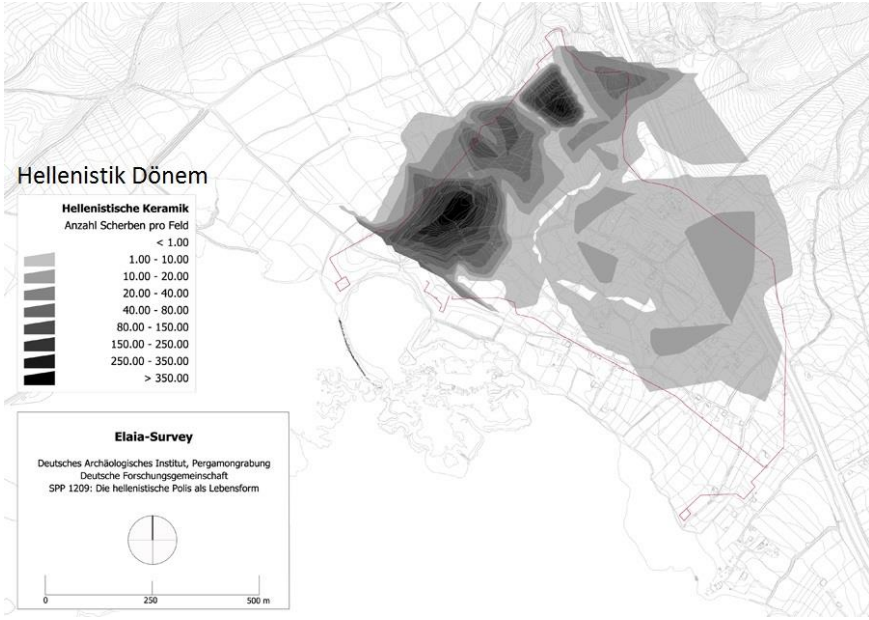
Seramiklerin kronolojisinde ilk önemli grubu Hellenistik döneme ait parçalar oluşturmaktadır. Bu döneme ait seramikler

³¹ Bu seramiğin hamuru gridir ve üzerinde hamurun sulandırılmasıyla elde edilmiş ince bir astar görülür. Pişmeden sonra kap yüzeyi açık ya da koyu griye, bazen de bej ya da gri/siyah rengine yakın renge dönüşür. Kapın yüzeyi perdahlıdır. Bkz. Bayne 2000.

³² Pirson ve Diğerleri 2015: 37.

³³ Japp 2009: 204, 209, 252-253, Abb. 28, Ela 06.

kentin kuzey kesiminde yoğunlaşmakta, ancak doğuya ve gneydoğuya doğru yayılmaktadırlar (Resim 3b).³⁴

Resim 3b. Hellenistik döneme ait seramik parçalarının kent alanındaki dağılımını gösteren CBS haritası

Elaia'da istatistiği yapılan parçaların yaklaşık %37'si Hellenistik döneme aittir. Bunlar çoğunlukla Pergamon'dan bilinen 'Batı Yamacı Seramiği', beyaz astarlı seramik, aplike seramik, kabartmalı seramik ve basit astarlı seramik gruplarıdır.³⁵ Yapılan analizler sonucu Elaia'da ele geçirilen Hellenistik döneme ait seramiklerin çoğu Pergamon'dan ithal edilmiştir; ancak Pitane (Çandarlı) gibi diğer merkezlerin mallarına da rastlanmıştır.³⁶ İnce seramiğin yanısıra kent alanında ele geçirilen ve Hellenistik döneme tarihlenen çok sayıda damgalı amphora kulbu, Elaia'nın Ege bölgesindeki ve adalardaki kentlerle ticaret ilişkilerini ortaya koyması bakımından önem taşımaktadırlar. Tespit edilebilen 30

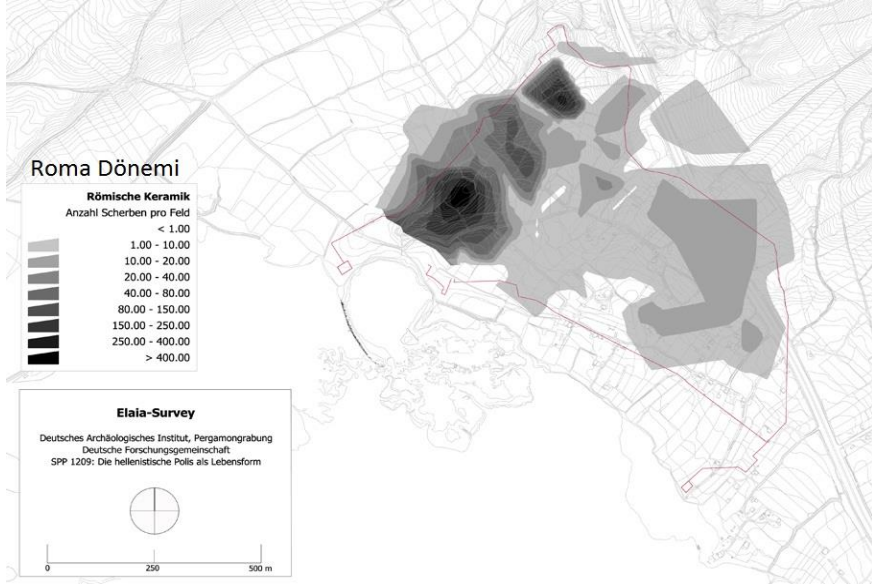
³⁴ Pirson 2010: Abb. 4.

³⁵ Hellenistik dönemde Pergamon'da üretilmiş olan bu gruplar için bkz. Schäfer 1968.

³⁶ Japp 2009: 252-253, Abb. 28, Ela 05.

amphora kulbuna göre Elaia, başta Rhodos olmak üzere, Chios ve Thasos adaları ve Knidos'la ticaret ilişkisi içinde olmuştur.³⁷

Roma dönemine ait parçaların, tüm kent alanına yayılmış olduğu, ancak özellikle kuzey ve doğu kesiminde daha fazla yoğunlaştıkları görülmektedir (Resim 3c). Roma dönemi ince seramikleri, başta Çandarlı Ware olmak üzere genellikle kırmızı astarlı örneklerdir.³⁸

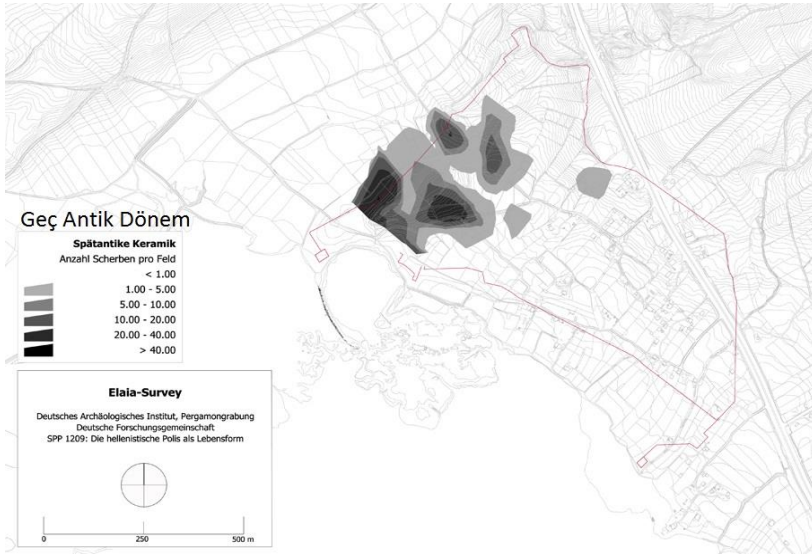

Resim 3c. Roma dönemine ait seramik parçalarının kent alanına dağılımını gösteren CBS haritası

Elaia'daki seramik parçalarının kronolojisindeki önemli ağırlık noktalarından birini de MS 6./7. yüzyıllara ait parçalar oluşturur. Kentin terkedilmeden önceki son evresini oluşturan bu döneme ait parçalar, hemen hemen yalnızca akropol civarında görülmekte, bundan dolayı da kentin bu dönemde küçülerek yine eski alanına çekildiğine işaret etmektedir (Resim 3d).

³⁷ Pirson ve Diğerleri 2015: 37.

³⁸ Bkz. Aşağıda dipnot 45.

Resim 3d. Geç Antik döneme ait seramik parçalarının kent alanındaki dağılımını gösteren CBS haritası

4.2. Elaia'da Seramik Üretimine İşaret Eden İlk Bulgular ve Seramik Fırınlarnın Tespit Edilmesi

İntensif seramik yüzey araştırması esnasında, özellikle akropolün kuzeyindeki düzlük alanda pişme hatalı seramik parçalarının varlığı tespit edilmiştir. Pişme hatalı ve/veya çömlekçi atıklarına ait bu parçaların, hamur rengi, yapısı, yüzey işçiliği ve pişirilme kalitesi bakımından genel olarak benzer bir görünüme sahip olması ve Pergamon'da bu tür malların görülmemesi,³⁹ bunların Elaia'da üretilmiş olduklarını akla getirmiştir.⁴⁰ Parçalar arasında amphoralar, testiler, tencere kapakları ve kiremitlerin yanısıra çoğunlukla büyük boyutlu mutfak kaseleri bulunmaktadır (Resim 4). Tümünden alınan örneklerde yapılan analizler, hepsinin bir üretim grubunu oluşturduğunu ortaya koymuştur.⁴¹ Bunların yanısıra başka gruplara ait pişme hatalı parçalar da ele geçirilmiştir. Bu buluntular gerektiğinde XRF,⁴² gerektiğinde NAA,⁴³ bazen de her iki yöntem

³⁹ Japp 2009: 203. 209.

⁴⁰ Kapların hamuru açık sarıdan kırmızımsı sarıya kadar bir renk yelpazesine sahiptir. Hamurun içeriğinde ince kum, mineral partikelleri ve ince mika görülmektedir.

⁴¹ Japp 2009: 257-260, Abb. 34, Ela 28-Ela 32.

⁴² X-ray fluorescence analysis (Röntgen flüoresan analizi)

uygulanarak laboratuvarlarda incelenmiş ve sonuçta Elaia'da birden fazla üretim grubunun varlığı tespit edilmiştir.⁴⁴

Resim 4. Elaia'da ele geçirilen, çeşitli kaplara ait çömlekçi atıkları

Elaia'nın komşusu antik Pitane kentinde üretilmiş olduğu bilinen, özellikle orta ve geç Roma dönemlerinde tüm doğu Akdeniz'e ithal edilmiş olan Çandarlı seramiği grubuna ait pişme hatalı tabaklara da kent alanında rastlanmıştır.⁴⁵ Bu örnekler içinde, fırında pişme esnasında birbirine yapışmış iki tabak ayağı özellikle belirgin bir numunedir (Resim 5). Diğer bir çok örnek gibi bu parçanın da arkeometrik yöntemlerle incelenmesi sonucunda, bunların da Elaia'da üretildiği anlaşılmıştır.⁴⁶

⁴³ Neutron activation analysis (Nötron Aktivasyon Analizi).

⁴⁴ Japp 2009: 203-209.

⁴⁵ Arkeoloji literatürüne Çandarlı Ware olarak geçen bu malların üretiminin Çandarlı'da lokalizasyonu için bkz. Loeschke 1968; Elaia'daki Çandarlı Ware pişme hatalı parça için bkz. Pirson 2009: 190, Abb. 58; ayrıca "Çandarlı Ware" ve ESC (Eastern Sigillata C) tanımları ve bu konudaki sorunlar hakkındaki son tartışmalar için, Japp ve Diğerleri 2012: 251-255.

⁴⁶ Pirson 2009: 190, Abb. 58.

Resim 5. Elaia'da ele geçirilmiş pişme hatalı Çandarlı Ware örnekleri. İki tabağın fırınlanma esnasında birbirine yapışmış ayak parçaları.

Kent alanında ele geçirilen ve yerel üretime işaret eden en önemli buluntu kuşkusuz pişmiş topraktan bir minyatür sunak kalıbıdır.⁴⁷ Üzerinde yer alan bir kurban töreni sahnesi dolayısıyla Hellenistik döneme ait olduğu anlaşılan sunak kalıbı, Elaia'da en azından MÖ 2. yüzyıldan itibaren yerli bir üretimin varlığını ortaya koymasından büyük önem taşımaktadır.⁴⁸ Bunların dışında gerek geç Klasik gerekse Hellenistik döneme ait diğer seramiklerden alınan numuneler de arkeometrik yöntemlerle laboratuvarlarda

⁴⁷ Pirson 2011: 174 Abb. 103; Pirson 2012, 250.

⁴⁸ Oldukça ender görülen bir buluntuyu oluşturan minyatür sunak kalıbının gerek üzerindeki sahne, gerekse seramik üretimi açısından incelenmesi devam etmektedir. Ancak ilk incelemeler sonucunda, bu sunağın Pergamon seramik üretiminin etkisinde yapılmış olduğu söylenebilir. Bkz., Pirson 2012: 250.

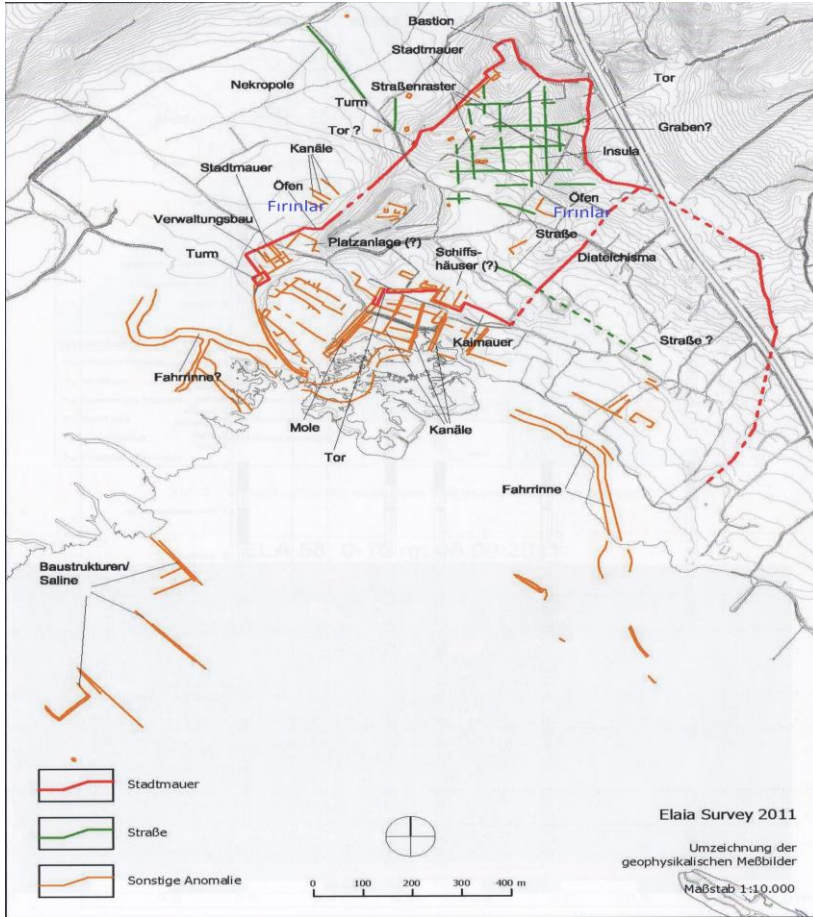
incelenmiş ve sonuçta çoğunun Pergamon'dan, bazılarının da Attika'dan ithal edildikleri anlaşılmıştır.⁴⁹

Özellikle mutfak kaselerine ait parçaların yoğunlaştığı akropolün kuzeyindeki alanda, olası atölye ya da fırın kalıntılarını tespit etmek amacıyla, yoğunlukla jeomanyetik olmak üzere farklı jeofizik yöntemleriyle ölçümler gerçekleştirilmiştir.⁵⁰ Ölçümler esnasında kaydedilen güçlü anomalilerin değerlendirilmesi sonucunda bu alanda gerçekten de birden fazla seramik fırını olabilecek yuvarlak strüktürlere rastlanmıştır (Resim 6). Böylece intensif seramik araştırması sonucunda hem seramiklerin kronolojisinin kent alanına dağılımı, hem de yerli üretime ait parçaların pişirilmiş olduğu alan tespit edilebilmiştir.⁵¹

⁴⁹ Japp 2009: 204. 209.

⁵⁰ Jeofizik çalışmalarının detayı için bkz. Pirson ve Diğerleri 2015: 28-29, Methoden, dipnot 66.

⁵¹ Jeofizik çalışmaları 2007 ile 2011 yılları arasında gerçekleştirilmiştir; bu süre içinde elde edilen sonuçların işlendiği haritanın son hali için bkz. Pirson 2012: 230, Abb. 64; Pirson ve Diğerleri 2015: 50, Abb. 5.

Resim 6. Elaia'daki jeofizik ölçümlerin sonuçlarının yer aldığı kent planı. Liman yapılarına ait kalıntılar, surlar, ızgara planının tespit edildiği konut alanları, diğer bir takım duvar kalıntıları ve seramik fırınlarının yeri. Fırınlar mavi renkte işaretlidir

5. Elaia Mutfak Kaseleri

Elaia'da çok sayıda pişme hatalı örnekleri tespit edilip, arkeometrik analizler sonucunda burada üretildiği anlaşılmış olan grupların başında, en fazla sayıda mutfakkaselerigelmektedir.⁵² Sayılarının çokluğu, bu kapların tipolojik olarak yakından

⁵² Aynı nitelikte kil, renk ve yüzey işçiliğine sahip, dolayısıyla aynı üretim grubuna ait olduğu düşünülen mutfak kaselerine ait irili ufaklı yaklaşık 40 parça ele geçirilmiştir.

incelenmesine olanak vermektedir (Kat. No. 1-10). Günlük kullanım kapları olan Elaiakaseleri, geniş ağızlı, derin gövdeli ve düz dipli kaplardır. Kabin gövdesi, yukarıya doğru genellikle düz bir şekilde, bazen de hafifçe yuvarlak bir kavis yaparak genişlemektedir. Yüze araştırması esnasında tam profil verecek nitelikte bir parça bulunmadığından, kapların yaklaşık derinliklerinin ve tam profillerinin rekonstrüksiyonu mümkün olamamıştır. Ancak küçük parçalar halinde de olsa ele geçirilen dip parçaları, kapların düz ve basit tabanlara sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Kaselerin ağızları istisnasız olarak kalınlaşarak dışa doğru taşmaktadır. Özensiz üretilmiş olduğu anlaşılan bu kaselerin form yelpazesi oldukça sınırlıdır, ancak ağız kısımlarındaki bezemeler çeşitlilik gösterir (Resim 7).

Resim 7. Elaiia mutfak kaselerinin ağız bezemelerinden örnekler

Kapların üzerinde yemek pişirmede kullanıldıklarına dair herhangi bir iz yoktur; buna karşılık sofraya kabı olamayacak kadar kaba ve büyük boyutta olduklarından, ancak mutfakta yemek hazırlarken kullanılmış olmaları akla yakındır. Bu nedenle Elaiia'da üretilmiş bu büyük boy kaplar 'mutfak kaseleri' olarak tanımlanmıştır. Zaman zaman 50 cm'den daha büyük olan ağız çapları, böyle bir işleve sahip oldukları görüşünü doğrulamaktadır.

Bulunan parçaların hemen hemen hepsi, çapları genel olarak 35 ile 50 cm arasında değişen ağız parçalarına aittir. Elaia kaseleri, özellikle ağız bezemeleri bakımından, başka yerlerde bulunmuş paraleleleriyle karşılaştırıldığında, kendine özgü mallar olarak nitelendirilebilir. Bezemeler kaplar fırınlanmadan önce bir tarağın ağız üzerinde gezdirilmesiyle dalga şeklinde, ya da bir obje yardımıyla çizikler atılarak oluşturulmuştur. Zaman zaman baskı yardımıyla farklı bezemelerin oluşturulduğu, ya da hem dalga hem baskı bezemelerin bir arada kullanıldığı da görülmektedir (bkz. Resim 7).

Ele geçirilen kaseler tipolojik olarak incelendiğinde genel olarak üç tipin tekrarlandığı görülmektedir. Bu nedenle Elaia mutfak kaseleri aşağıdaki üç tipte sınıflandırılabilir:

Birinci tipte, gövde üçgen şekilde yukarıya doğru genişlemekte, çekiç şeklindeki ağız içeriye doğru sivrilip, köşeli bir şekilde dışarıya doğru taşmaktadır. Dışarıda ağızla gövdenin birleştiği yerde köşeli bir çentik yer alır. Kaptta gövdeden ağıza geçerken dışarıdan içeriye doğru keskin bir kıvrılma gözlenir (Kat. No. 1 ve 2).⁵³ İkinci tipteki kaplara genel olarak yuvarlak hatlar hakimdir. Gövde ağzın hemen altında hafif bir kavisle genişlemektedir. Ağız genel olarak yuvarlak bir şekilde içeriden dışarıya doğru dönmekte, yukarıda az ya da çok yatay ilerleyerek dışarıda yine yuvarlanarak bitmektedir. Dışarıda ağzın hemen altında, gövdeyle birleştiği yerde içe doğru bir çentik gözlenir (Kat. No. 3-6).⁵⁴ Üçüncü tipin en karakteristik özelliği ise gerek gövdede gerekse ağızda köşeli çizgilerin hakim olmasıdır. Gövde kavis yapmadan genişleyerek yükselmekte, ağız hem içeride hem dışarıda köşeli bir şekilde dışa doğru taşmaktadır (Kat. No. 7-10).⁵⁵

Her üç tipi de kapsayan ve Elaia'da farklı versiyonlarla karşımıza çıkan bu kaselere ait paraleleler batı Anadolu'da, Efes,⁵⁶ Milet⁵⁷ ve Didim'de,⁵⁸ ayrıca Samos adasında görülmektedir.⁵⁹ Elaia

⁵³ Bu tipe giren giren her iki parça da (Kat. No. 1 ve 2) arkeometrik olarak incelenmiştir, bkz. Japp 2009, 257-260, Ela 26 ve Ela 31.

⁵⁴ Kat. No. 3 ve 6'nın arkeometrik analizleri ve sonuçları için bkz. Japp 2009, 257-260, Ela 30 ve Ela 32.

⁵⁵ Bu tipi temsilen Kat. No. 7 ve 10'un arkeometrik analizi yapılmıştır, bkz. Japp 2009, 257-260 Ela 29 ve Ela 28.

⁵⁶ Gassner 1997: 164-166.

⁵⁷ Berndt 2003: 98.

⁵⁸ Lüdorf 2006: 72.

⁵⁹ Isler 1969: 209-210, Abb. 14-19, K. 3827-3832.

birinci tipi oluşturan çekiç ağızlı kaseler için en yakın örnekler Milet'te görülür ve genel olarak MS 1.-7. yüzyıllar arasına tarihlenir.⁶⁰ Elaia ikinci tip için en yakın paraleller Didim ve Efes'te görülmekte; Efes'te genel olarak MS 5.-6. yüzyıllara tarihlenmektedir.⁶¹ Elaia üçüncü tipe en yakın örnekler yine Efes'te bulunmuş olan örneklerdir ve genel olarak MS 3. ile 6. yüzyıllar arası gibi geniş bir zaman dilimine tarihlendirilmektedir.⁶² Samos'ta bir erken Bizans sarnıcında bulunmuş olan benzer örnekler buluntu yeri bakımından daha kesin bir tarihleme vermekte ve MS 6. yüzyıla tarihlenmektedir.⁶³ Benzer örneklerine bakılarak genel olarak MS 3. ile 6. yüzyıllar arasına tarihlenen bu kaselerin, Anadolu'da MS 3.-4. yüzyıllardan önce görülmediği anlaşılmaktadır.⁶⁴

Yukarıdaki benzer örneklerin tarihllemeleri, Elaia mutfak kaselerinin buluntu durumu hakkında kaydedilen gözlemlerle de uyumaktadır: Elaia'da ele geçirilen kaselere ait tüm örnekler istisnasız kentin terkedilmeden önce küçülerek daraldığı akropolün kuzeyindeki alanda ele geçirilmiştir (bkz. Resim 3d). Ayrıca bu kaselerin genellikle LRC⁶⁵ örnekleriyle birlikte, aynı noktalarda görüldüğü gözlenmiştir. Bu tip mutfak kaselerinin Anadolu'da MS 3./4. yüzyıldan önce görülmemesi, kapları MS 3. ile 6./7. yüzyıllar arasına tarihlememiz gerektiğine işaret etmektedir. Ancak Elaia'da ele geçirilen MS 7. yüzyıla ait LRC örnekleri yalnızca bir kaç parçadır, bu da kentin bu dönemde hemen hemen terkedilmiş olduğunu düşündürmektedir. Bundan yola çıkarak kentin MS 7. yüzyılda artık üretim yapamayacak hale geldiği kabul edilebilir. Gerek kaselerin paralellerinin tarihllemeleri, gerekse Elaia'daki gözlemlerden yola çıkarak, bu kapların yaklaşık MS 3. ile 6. yüzyıllar arasına tarihlemek gerektiği düşüncesi akla yakın görünmektedir.

⁶⁰ Berndt 2003: Taf. 78, Schüssel Form IX, Schü 123-127.

⁶¹ Berndt 2003: 98, Taf. 86 Schüssel Form XXIX, Schü 293; Gassner 1997: 164-166, Taf. 54, Nr. 674.

⁶² Gassner 1997: 164-165, Nr. 670, Taf. 54.

⁶³ Isler 1969: 209-2010.

⁶⁴ Lüdorf 2006: 72. 136-137, Schüsseltypus SVI, Taf. 27, S127-136.

⁶⁵ LRC (Late Roman C), geç antik dönemde Anadolu'da en fazla bulunan ince seramik grubudur. Tüm doğu Akdeniz bölgesine yayılmış olmasının yanı sıra özellikle İzmir ile Pergamon arasındaki antik yerleşmelerde daha erken ve fazla miktarda görülmektedir. Nitekim Phokaia'da pişme hatalı örneklerinin görülmesi nedeniyle, burasının LRC kaplarının üretim merkezi olduğu kabul edilmektedir. Bkz. Hayes 1972: 323-324.

6. Sonu

Yüzey araştırmasında kullanılan yöntemlerden elde edilen sonuçlar, yalnızca Elaia için değil, tüm bölgenin seramik üretim ilişkilerinin açıklanması bakımından önem taşımaktadır. Bu konuda herhangi bir yazılı kaynak olmamasına rağmen, Hellenistik dönemden itibaren bölgelerarası önemli bir seramik üretim merkezi olan Pergamon'a ait kapların, başka yerlere satılmak üzere liman kenti Elaia'da gemilere yüklenmiş olduğu kabul edilmektedir. Dolayısıyla yeterince seramik malzemesine rahatlıkla ulaşabilme olanağına sahip Elaia'nın buna rağmen Hellenistik dönemden geç Roma dönemine kadar kendi seramiğini üretmiş olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıda sözü edilen minyatür sunak kalıbının Pergamon seramik üretim tekniğinin etkisinde yapılmış olması, Pergamon ile Elaia arasında çömlekçilik alanında bir bilgi alışverişinin olduğunu ortaya koymasına bakımından önemlidir.

Elaia'nın, yalnızca liman kenti olarak hizmet verdiği Pergamon'la değil, aynı zamanda komşu kenti Pitane'yle de seramik üretimi konusunda alışveriş içinde olduğu anlaşılmaktadır. Pergamon, Pitane ve Elaia arasındaki bu değiş tokuş aynı zamanda Phokaia ile de geçerlidir. Son araştırmalar ESC, Çandarlı Ware ve LRC gibi endüstriyel malların yalnızca birer merkezde değil, birden fazla yerde üretilmiş olduğunu, daha doğrusu bir merkeze bağlı olarak birden fazla üretim şubesinin varlığını ortaya koymaktadır.⁶⁶ Görüldüğü kadarıyla Elaia, büyük seramik üretim merkezleri arasında yer almasını, kendi üretimini geliştirmek için bir avantaja çevirebilmiştir. Tüm bölgenin en önemli seramik üretim merkezi olan Pergamon'un da bu üretimin gelişmesinde katkıda bulunduğu açıka görülmektedir.

Katalog⁶⁷

No: 1 (Tip 1)

Envanter No: EL 07_K052

Ağız Çapı: 38 cm

⁶⁶ Japp 2009: 209.

⁶⁷ Katalogda seramiklerin hamur ve astar renklerinin tanımı için *Munsell Soil Color Charts* 2010 baskısı kullanılmıştır.

Güler ATEŞ

Hamur rengi: 2.5 Y 7/3 pale yellow

Katkı maddesi: kum, mika

Astar rengi: 2.5 Y 7/4 pale yellow

Bezeme: Ağızda dalga motifi

Paralel: Lüdorf 2006: Schüsseltypus SVI, Taf. 27; Berndt 2003: Taf. 78, Schüssel Form IX; Isler 1969: Abb. 19; Gassner 1997: Taf. 54, Nr. 670.

No: 2 (Tip 1)

Envanter No: EL 07_K063

Ağız Çapı: 36 cm

Hamur rengi: 2.5 YR 7/4 light reddish brown

Katkı maddesi: kum, mika

Astar rengi: 2.5 YR 7/4 light reddish brown

Bezeme: Ağızda dalga motifi

Paralel: Berndt 2003: Taf. 78, Schüssel Form IX; Isler 1969: Abb. 21; Gassner 1997: Taf. 54, Nr. 670; Lüdorf 2006: Schüsseltypus SVI, Taf. 27.

No: 3 (Tip 2)

Envanter No: EL 07_K058

Ağız Çapı: 44 cm

Hamur rengi: 5 Y 7/2 light gray

Katkı maddesi: kum

Astar rengi: 10 YR 7/4 very pale brown

Bezeme: Ağızda dalga motifi

Paralel: Lüdorf 2006, Schüsseltypus SVI, Taf. 27; Berndt 2003: Taf. 86 Schüssel Form XXIX; Gassner 1997: Taf. 54, Nr. 674; Isler 1969, Abb. 14.

No: 4 (Tip 2)

Envanter No: EL 08/K015

Ağız Çapı: 58 cm

Hamur rengi: 7.5 YR 7/2 pinkish gray

Katkı maddesi: ince kum, mika

Astar rengi: 7.5 YR 7/2 pinkish gray

Bezeme: Ağızda çizgi bezeme

Paralel: Berndt 2003: Taf. 86 Schüssel Form XXIX; Gassner 1997: Taf. 54, Nr. 674; Isler 1969, Abb. 14; Lüdorf 2006: Schüsseltypus SVI, Taf. 27.

No: 5 (Tip 2)

Envanter No: EL 07_K0179

Ağız apı: 60 cm

Hamur rengi: 10 YR 7/3 very pale brown

Katkı maddesi: kum, mika

Astar rengi: 10 YR 7/3 very pale brown

Bezeme: Ağızda dalga motifi

Paralel: Berndt 2003: Taf. 86 Schüssel Form XXIX; Gassner 1997: Taf. 54, Nr. 674; Isler 1969, Abb. 14; Lüdorf 2006, Schüsseltypus SVI, Taf. 27.

No: 6 (Tip 2)

Envanter No: EL 07_K059

Ağız apı: 40 cm

Hamur rengi: 10 YR 7/4 very pale brown

Katkı maddesi: kum

Astar rengi: 2.5 Y 8/3 very pale yellow

Bezeme: Ağızda dalga motifi

Paralel: Berndt 2003: Taf. 86 Schüssel Form XXIX; Gassner 1997: Taf. 54, Nr. 674; Isler 1969, Abb. 14; Lüdorf 2006, Schüsseltypus SVI, Taf. 27.

No: 7 (Tip 3)

Envanter No: EL 07/K/55

Ağız apı: 60 cm

Hamur rengi: 2.5 Y 7/4 pale yellow

Katkı maddesi: kum, mika

Astar rengi: 2.5 Y 7/3 pale yellow

Bezeme: Ağızda dalga motifi

Paralel: Gassner 1997: Nr. 670, Taf. 54; Lüdorf 2006: Schüsseltypus SVI, Taf. 27.

No: 8 (Tip 3)

Envanter No: EL 07/K02

Ağız apı: 40 cm

Hamur rengi: 2.5 YR 5/6 red

Katkı maddesi: kum

Astar rengi: 10 YR 8/4 very pale brown

Bezeme: Ağızda izgi bezeme

Güler ATEŞ

Paralel: Gassner 1997: Nr. 670, Taf. 54; Lüdorf 2006: Schüsseltypus SVI, Taf. 27.

No: 9 (Tip 3)

Envanter No: EL 07/K152

Ağız Çapı: 44 cm

Hamur rengi: 2.5 7/4 light reddish brown

Katkı maddesi: kum, mika

Astar rengi: 2.5 7/3 light reddish brown

Bezeme: Ağızda baskı bezeme

Paralel: Gassner 1997: Nr. 670, Taf. 54; Lüdorf 2006: Schüsseltypus SVI, Taf. 27.

No: 10 (Tip 3)

Envanter No: EL 07/K054

Ağız Çapı: 56 cm

Hamur rengi: 10 R 6/2 pale red

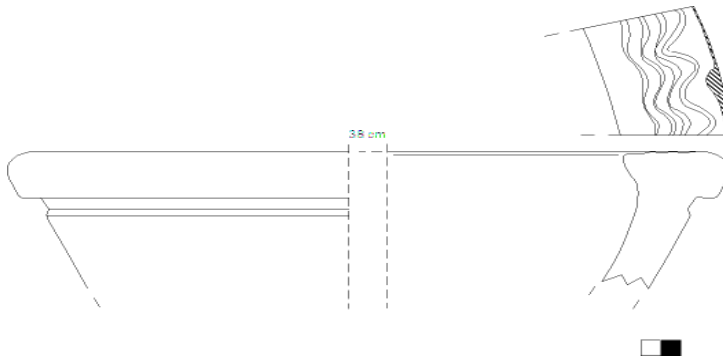
Katkı maddesi: kum

Astar rengi: 2.5 Y 6/3 light reddish brown

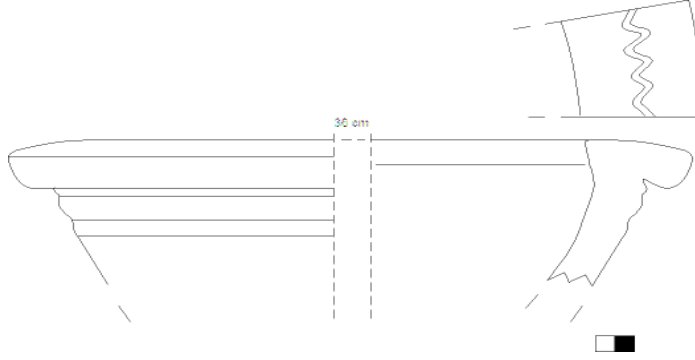
Bezeme: Ağızda çizgi bezeme

Paralel: Gassner 1997: Nr. 674, Taf. 54; Lüdorf 2006, Schüsseltypus SVI, Taf. 27.

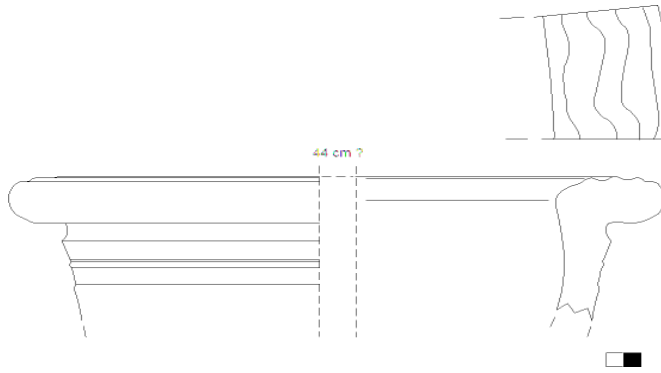
Çizimler:

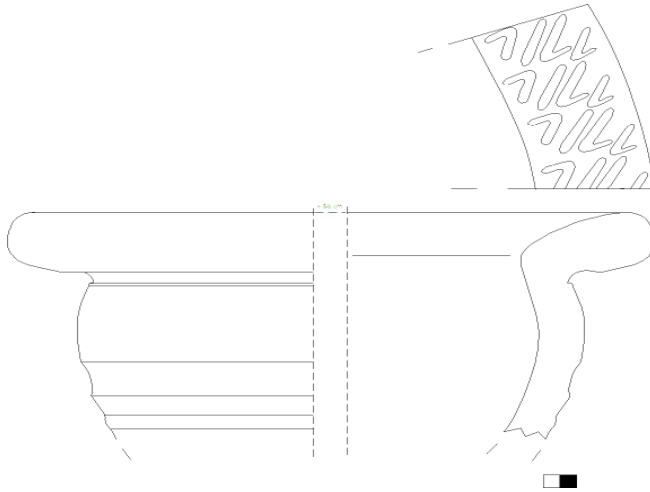
Elaia mutfak çanağı, Tip 1 (No. 1)

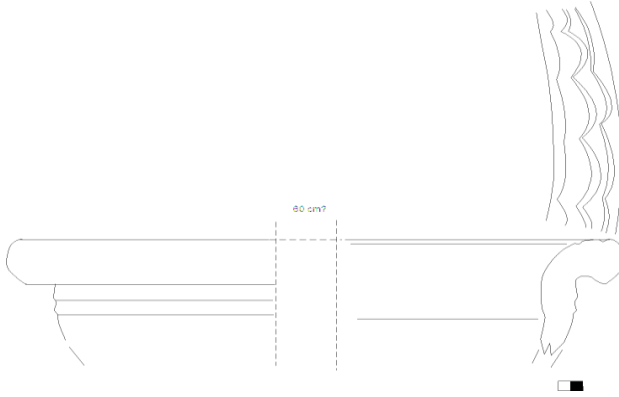
Elaia mutfak anağı, Tip 1 (No. 2)

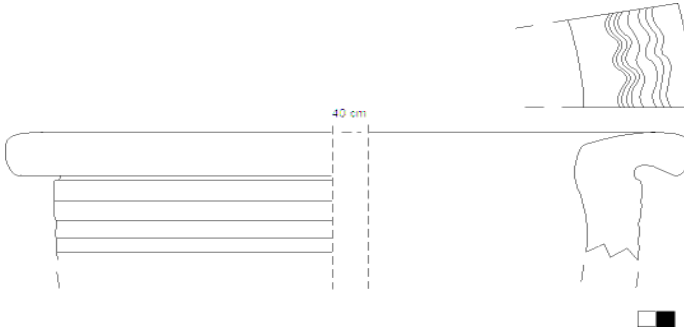
Elaia mutfak anağı, Tip 2 (No. 3)

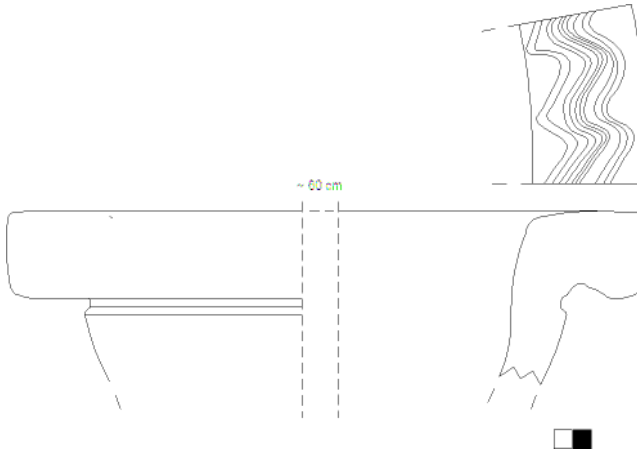
Elaia mutfak anağı, Tip 2 (No. 4)

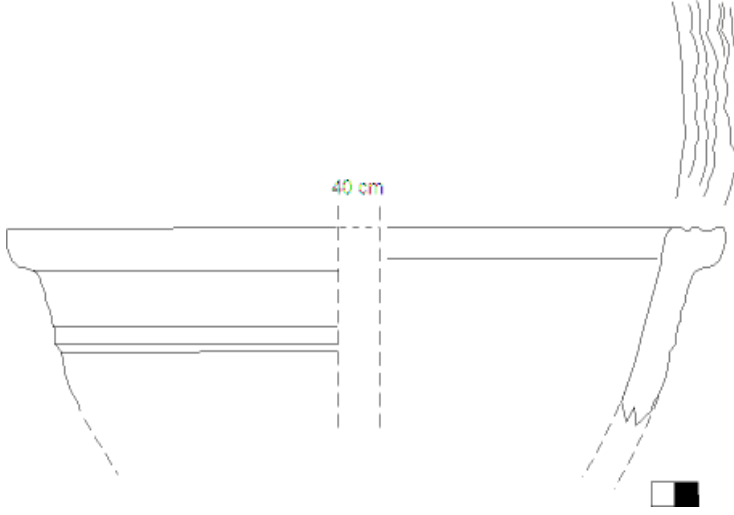
Elaia mutfak çanağı, Tip 2 (No. 5)

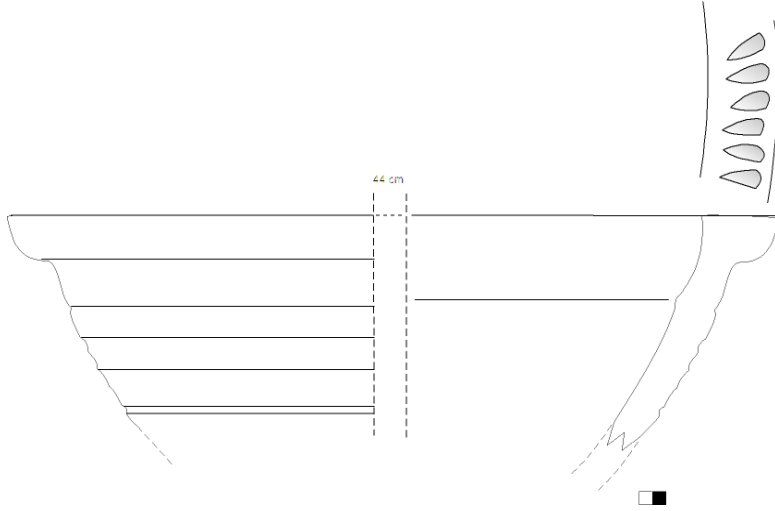
Elaia mutfak çanağı, Tip 2 (No. 6)

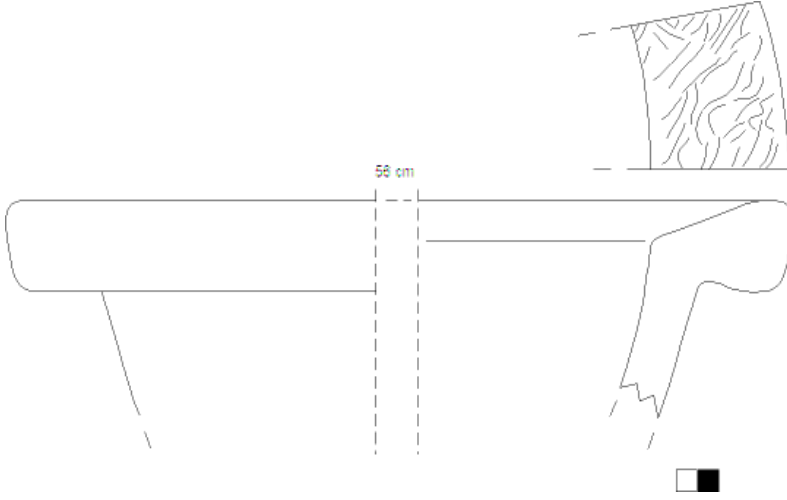
Elaia mutfak çanağı, Tip 3 (No. 7)

Elaia mutfak anağı, Tip 3 (No. 8)

Elaia mutfak anağı, Tip 3 (No. 9)

Elaia mutfak çanağı, Tip 3 (No. 10)

KAYNAKLAR

BAYNE, N. (2000), The Grey Wares of North-West Anatolia. In die Middle and Late Bronze Age and the Early Iron Age and their Greek Settlements, Bonn.

BEAN, G. (1965), "Inscriptions of Elaëa and Lebedus", *Türk Tarih Kurumu Belleten* 29, 585-597.

BERNDT, M. (2003), *Funde aus dem Survey auf der Halbinsel von Milet (1992-1999). Kaiserzeitliche und frühbyzantinische Keramik.* Internationale Archäologie 79, Rahden.

BOYANA, H. (2006), "Vergi Listelerine Göre Attika-Delos Deniz Birliğı ve İonia İlişkileri", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXI, 1, 19-48.

CONZE VE DİĞERLERİ (1912), A. Conze, O. Berlet, A. Philippson, C. Schuchhardt, F. Gräber, *Altertümer von Pergamon I, 1. Stadt und Landschaft*, Berlin.

CONZE VE SCHUCHARDT (1899), A. Conze ve C. Schuchhardt, "Die Arbeiten zu Pergamon 1886-1898", *Athenische Mitteilungen*, 24, 97-240.

FRENCH, E.B. (1973), "Turkey and the East Aegean", in: C. W. Zerner (Ed.), Wace and Blegen, *Pottery as Evidence for Trade in the Aegean Bronze Age 1939-1989*. Proceedings of the International Conference held at the American School of Classical Studies of Athens, December 2-3, 1989, 155-158.

GASSNER, V. (1997), *Das Südtor der Tetragonos-Agora. Keramik und Kleinfunde*. Forschungen in Ephesos XIII/1/1, Wien.

GUSMANI, R. (1986), *Lydisches Wörterbuch. Mit grammatischer Skizze und Inschriftensammlung*, Heidelberg.

HAYES, J. W. (1972), *Late Roman Pottery*, London.

ISLER, H. P. (1969), "Heraion von Samos: Eine frühbyzantinische Zisterne", *Athenische Mitteilungen* 84, Berlin, 202-230.

JAPP, S. (2009), "Archäometrisch-archäologische Untersuchungen an Keramik aus Pergamon und Umgebung", *Istanbuler Mitteilungen* 59, 193-268.

JAPP VE DİĞERLERİ (2012), Sarah Japp, Anneke Keweloh, Benjamin Engels "Aktuelle Ergebnisse der Keramikbearbeitung in Pergamon - Eine neue Definition von Eastern Sigillata C/Pergamenischer Sigillata", in: Pirson 2012, 251-255.

LOESCHKE, S. (1912), "Sigillata-Töpfereien in Tschandarli", *Athenische Mitteilungen* 37, 344-407.

LÜDORF, G. (2006), *Römische und frühbyzantinische Gebrauchskeramik im westlichen Kleinasien. Typologie und Chronologie*. Internationale Archäologie, 96, Rahden.

MEE, Ch. (1978), "Aegean Trade and Sattlement in Anatolia in the Second Millennium B.C.", *Anatolien Studies* 28, 178, 121-156.

MELLAART, J. (1968), "Anatolien Trade with Europe and Anatolian Geography and Culture Provinces in the Late Bronze Age", *Anatolien Studies* 18, 187-202.

NIEMEIER, W.-D. (2007), "Westkleinasien und Ägäis von den Anfängen bis zur ionischen Wanderung", in: J. Cobet ve diğerleri (Ed.), *Frühes Ionien. Eine Bestandsaufnahme*. Panionion-Symposion Güzelçamlı 1999 (Mainz) 37-96.

ÖZGÜNEL, C. (1996), *Mykenische Keramik in Anatolien*, Bonn.

PASİNLİ, A. (1976), "Elaea'dan gelme kabartmalı bir pithos", *Türk Arkeoloji Dergisi* 23, 2, 57-62.

PIRSON, F. (2004), "Elaia, der maritime Satellit Pergamons", *Istanbul Mitteilungen* 53, 197-213.

PIRSON, F. (2007), "Pergamon – Bericht über die Arbeiten in der Kampagne 2006", *Archäologischer Anzeiger*, 2007/2, 47-58.

PIRSON, F. (2008), „Pergamon – Bericht über die Arbeiten in der Kampagne 2007“, *Archäologischer Anzeiger*, 2008/2, 130-140

PIRSON, F. (2009), "Pergamon – Bericht über die Arbeiten in der Kampagne 2008", *Archäologischer Anzeiger* 2009/2, 182-200.

PIRSON, F. (2010), "Pergamon – Bericht über die Arbeiten in der Kampagne 2009", *Archäologischer Anzeiger* 2010/2, 188-220.

PIRSON, F. (2011), "Pergamon – Bericht über die Arbeiten in der Kampagne 2010", *Archäologischer Anzeiger* 2011/2, 166-185.

PIRSON, F. (2012), "Pergamon – Bericht über die Arbeiten in der Kampagne 2011", *Archäologischer Anzeiger* 2012/2, 175-274.

PIRSON VE DİĞERLERİ (2015), Felix Pirson, Güler Ateş, Melanie Bartz, Helmut Brückner, Stefan Feuser, Ulrich Mania, Ludwig Meier, Martin Seeliger, "Elaia: Eine aiolische Polis im Dienste der hellenistischen Residenzstadt Pergamon?" In: Albrecht Matthaei – Martin Zimmermann (Ed.), *Urbane Strukturen und bürgerliche Identität im Hellenismus*, Heidelberg 2015, 22-55.

PROKESCH, A. (1837), A. Prokesch von Osten, *Denkwürdigkeiten und Erinnerungen aus dem Orient*, Band 3, Stuttgart.

SCHACHERMEYER, F. (1976), *Die ägäische Frühzeit. Forschungen über die Ausgrabungen im letzten Jahrzehnt und über ihre Ergebnisse für unser Geschichtsbild. Band 2. Mykenische Zeit und die Gesittung von Thera*, Wien.

SCHÄFER, J. (1968), *Hellenistische Keramik aus Pergamon*, PF 2, Berlin.

SIMPSON ve LAZENBY (1973), R.H. Simpson, J.F. Lazenby, "Notes from the Dodecanese III", *British School at Athens* 68, 127–179.

VON DIEST, W. (1889), *Von Pergamon über den Dindymos zum Pontus*, Gotha.